

KASUYA MAKOTO

Wędrownki po buddyjskich piekłach

未
聖
別
所
あり
なる
は
鐵
磔
所

市
二
八
三

WĘDRÓWKI
PO BUDDYJSKICH PIEKŁACH

JIGOKU MEGURI

Kasuya Makoto

WĘDRÓWKI PO BUDDYJSKICH PIEKŁACH

JIGOKU MEGURI

WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA
AKADEMICKA

Kraków 2026

Kasuya Makoto
Kyoto City University of Arts, Kioto
© Copyright by Kasuya Makoto
© Copyright by Kodansha, 2019
© Copyright for Polish translation Bożena Murakami
© Copyright for Polish edition Księgarnia Akademicka, 2025

Recenzent: Beata Romanowicz
Tłumaczenie: Bożena Murakami
Opracowanie redakcyjne: Katarzyna Więckowska
Projekt okładki: Marta Jaszczuk

ISBN 978-83-8368-361-4 (druk)
ISBN 978-83-8368-362-1 (PDF)
<https://doi.org/10.12797/9788383683621>

Na okładce wykorzystano ilustrację z *Jigoku zōshi*,
Nara National Museum, sygn. 644-o, ColBase

Publikacja dofinansowana przez Japan Foundation

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel./faks: 12 431-27-43, 12 421-13-87
e-mail: publishing@akademicka.pl
Księgarnia internetowa: <https://akademicka.com.pl>

SPIS TREŚCI

Nota edytorska	9
Od redakcji	11
 Wprowadzenie	 15
Rozdział 1. Piekielne pokusy	19
Rozdział 2. Droga do piekieł	33
Rozdział 3. Wędrówka przez piekła	57
Rozdział 4. Sąd Króla Enmy	119
Rozdział 5. Wizerunki piekieł oczami postaci historycznych	155
Rozdział 6. O tych, co wrócili z piekieł	181
Rozdział 7. Utrata znaczenia piekła i jego odrodzenie	203
Na zakończenie	221
 Bibliografia	 225
Spis ilustracji	231
Streszczenie	237
Summary	239
O Autorze	241
Glosariusz terminów buddyjskich	243

Polski przekład poświęcamy inicjatorce tego wydania,
Żonie Autora – śp. Prof. Kasuyi Akiko,
osobie zasłużonej dla wymiany kulturalnej między Polską a Japonią,
której nagła śmierć pozostawiła smutek w sercach wielu osób

Wydawca

一
身
齊
開
年
辛

Nota edytorska

Niniejsze wydanie to pierwsze polskie tłumaczenie książki *Jigoku meguri* autorstwa Kasuyi Makoto, jednego z najwybitniejszych badaczy japońskiej ikonografii buddyjskiej, poświęconej wyobrażeniom piekła w kulturze Japonii. Publikacja ma charakter popularnonaukowy, lecz opiera się na wieloletnich badaniach autora oraz na bogatym materiale źródłowym – tekstowym i ikonograficznym.

Przekład wykonano z języka japońskiego z zachowaniem terminologii oryginału oraz realiów kulturowych. Japońskie nazwy własne, imiona oraz terminy religijne zapisano zgodnie z transkrypcją Hepburna. W przypadkach kluczowych dla wyводу pozostawiono również formy oryginalne, opatrując je objaśnieniami w przypisach bądź w glosariuszu.

Tłumaczenia fragmentów źródeł japońskich, dotąd nieprzełożonych na język polski, podano drukiem prostym w nawiasach kwadratowych. Cytaty z sutr oraz tekstów klasycznych zachowują specyfikę oryginału, także tam, gdzie słownictwo lub sposób opisu mogą być dziś odbierane jako problematyczne z punktu widzenia współczesnych norm etycznych – co pozostaje zgodne z intencją autora, który dążył do wiernego oddania historycznych wyobrażeń piekielnych.

Przypisy objaśniające oraz glosariusz terminów buddyjskich przygotowały: Bożena Murakami, Beata Romanowicz i Katarzyna Więckowska. Opisy ilustracji ujednolicono, zgodnie z zasadami edycji naukowej, zachowując oryginalne tytuły dzieł oraz ich lokalizację w zbiorach świątynnych, muzealnych i bibliotecznych.

Od redakcji

Polskiemu czytelnikowi piekło niemal automatycznie kojarzy się z tradycją chrześcijańską: z miejscem wiecznej kary, o jasno określonej funkcji moralnej i eschatologicznej. Tymczasem w kulturach buddyjskich – a zwłaszcza w Japonii – wyobrażenia piekieł (*jigoku*) wykształciły się w zupełnie innym kontekście doktrynalnym, ikonograficznym i społecznym. Nie są one prostym odpowiednikiem chrześcijańskiego *infernium*, lecz rozbudowanym, wielowarstwowym systemem obrazów, narracji i praktyk wyobrażeniowych, które przez stulecia kształtowały sposób myślenia o winie, cierpieniu, cielesności i odpowiedzialności.

Buddyzm dotarł do Japonii w VI w. przez Półwysep Koreański i Chiny w formach już głęboko przetworzonych przez myśl indyjską, środkowoazjatycką i chińską. Szczególnie istotną rolę odegrały teksty kanonu mahajany, w tym sutry opisujące los istot po śmierci, mechanizmy karmiczne oraz światy odrodzeń. Na gruncie japońskim nauki te uległy dalszej adaptacji, splatając się z rodzimymi wierzeniami, praktykami rytualnymi oraz lokalną wyobraźnią wizualną. W efekcie powstał niezwykle sugestywny obraz zaświatów, w którym piekło nie funkcjonuje jako miejsce ostateczne, lecz jako jeden z etapów wędrówki istoty uwikłanej w *samsarę* (sanskryt. *samsāra*) – nieustannego krążenia narodzin, śmierci i odrodzeń.

Centralnym elementem tego wyobrażenia jest system ośmiu piekieł gorących (*hachinetsu jigoku*) i ośmiu piekieł zimnych (*hakkan jigoku*), znany z sutr i rozwijany w komentarzach oraz literaturze parenetycznej. Każde z tych piekieł odpowiada innemu rodzajowi win i innemu typowi cierpienia, a ich struktura bywa przedstawiana jako pionowy układ „kondygnacji” podziemnego świata. Z czasem na znaczeniu zyskało osiem piekieł gorących, na co wskazuje ich alternatywna nazwa: Osiem Wielkich Piekieł (*Hachi dai jigoku*). Dominują w nich tortury związane z ogniem, żarem, rozpalonym metalem i gotowaniem ciał. Osiem piekieł zimnych, gdzie męki przybierają postać skrajnego chłodu, lodu, pękającej skóry i rozpadu ciała pod wpływem mrozu, zeszło na margines i jest rzadko wzmiankowane w literaturze oraz ikonografii. Niniejsza pozycja skupia się wyłącznie na pieklach gorących. Każde z nich posiada liczne podpiekła, a czas trwania cierpienia nie jest wieczny, lecz rozciągnięty na niewyobrażalne okresy kosmiczne (*kalpy*), po których następuje kolejne odrodzenie.

W japońskiej tradycji wyobrażenia te zostały dodatkowo udramatyzowane poprzez postać Króla Enmy (*Enma ō*), sędziego zmarłych, oraz rozbudowaną „administrację” zaświatów, obejmującą dziesięciu królów sądu, piekielnych strażników (*oni*) i szczegółowe procedury rozliczania czynów zmarłego. Piekło stało się w ten sposób nie tylko przestrzenią metafizyczną, lecz także zwierciadłem ziemskiego porządku społecznego, prawa i kar cielesnych.

Książka *Wędrowki po buddyjskich pieklach* nie jest jednak ani systematycznym wykładem doktryny, ani katalogiem piekielnych mąk. Kasuya Makoto – wybitny badacz japońskiej ikonografii buddyjskiej – prowadzi czytelnika inną drogą. Punktem wyjścia czyni nie abstrakcyjne pojęcia, lecz konkretne obrazy: malowidła, zwoje ilustrowane, legendy, anegdoty i narracje, które przez wieki oddziaływały na wyobraźnię odbiorców. Autor pokazuje, w jaki sposób piekło funkcjonowało jako przestrzeń

projekcji lęków, pragnień i napięć obecnych w świecie żywych – zwłaszcza tych związanych z przemocą, cielesnością i seksualnością.

W ujęciu Kasuyi piekło jawi się nie jako egzotyczna osobliwość dawnej religijności, lecz jako złożony konstrukt kulturowy, głęboko zakorzeniony w ludzkiej psychice. Wędrowka przez piekła staje się zarazem wędrowką przez historię japońskiej wyobraźni, a także przez obszary doświadczenia, które – choć ujęte w odmiennym języku symbolicznym – pozostają zaskakująco bliskie także współczesnemu zachodniemu czytelnikowi.

Polskiemu czytelnikowi świat japońskich piekieł może wydawać się obcy i egzotyczny, lecz jego struktura wywodzi się bezpośrednio z buddyzmu. Kategoryzacja piekieł w ramach *Hachi dai jigoku*, jest częścią spójnego systemu etyczno-moralnego, który łączy nauczanie religijne z wyrazistymi, literacko i ikonograficznie przedstawionymi obrazami cierpienia, pozwalając odbiorcy nie tylko poznać świat piekieł, ale i zrozumieć jego funkcję w buddyjskiej kosmologii i moralności.

Celem niniejszej przedmowy jest wprowadzenie w ten świat tych, którzy nie mieli dotąd styczności z buddyjskimi koncepcjami zaświatów. Lektura książki Kasuyi Makoto nie wymaga jednak specjalistycznej wiedzy religioznawczej – przeciwnie, autor konsekwentnie prowadzi czytelnika od tego, co konkretne i wizualne, ku refleksji nad uniwersalnymi mechanizmami ludzkiej wyobraźni. Dzięki temu *Wędrowki po buddyjskich pieklach* stają się nie tylko opowieścią o japońskim piekle, lecz także o tych obszarach ludzkiego doświadczenia, które – niezależnie od kultury – pozostają niepokojąco znajome.

Wprowadzenie

Gdybym tak na próbę zadał pytanie: „Czy lubisz piekło?”, wiele osób prawdopodobnie odpowiedziałoby: „Nie. Jeśli mi się uda, po śmierci wolę iść do raju¹. Nie chcę do piekła”.

Ale co by się stało, gdybym sformułował pytanie inaczej: „Czy interesuje cię piekło?” Wówczas odpowiedź mogłaby brzmieć: „Oczywiście, że chcę iść do raju, ale nie ma gwarancji, że nie trafię do piekła. A to oznacza, że nie mogę nie interesować się piekłem.” Dlatego tak wiele osób – niezależnie od wieku i płci – fascynuje się piekłem.

Pamiętam przykład z czasów, gdy wykladałem historię sztuki na Nara Women's University. Zauważyłem, że studentki słuchały znacznie uważniej wtedy, gdy mówiłem o malarstwie przedstawiającym piekło niż o malarstwie pejzażowym czy portretowym. Oczy uczennic intensywniej skupiały się na licznych obrazach i ich detalach wyświetlanych na slajdach. W klasie panowała głęboka cisza. To była bardzo szczególna atmosfera. Nie sądzę, aby wszystkie te młode kobiety martwiły się tym,

¹ Najczęściej chodzi o Gokuraku Jōdo (dosł. „Czysta Ziemia Najwyższej Błogości”). Jest to jedna z najbardziej popularnych koncepcji zaświatów wśród wyznawców buddyzmu w Japonii.

co spotka je po śmierci. Sądzę raczej, że wyobrażenia piekła poruszały na głębszym, emocjonalnym poziomie, związanym z ich obecnym życiem. Uznałem, że warto się nad tym głębiej zastanowić. To, że pociągają nas rzeczy piękne, jest zupełnie naturalne. Ale równie silnie – a czasem nawet silniej – reagujemy na to, co przerażające, makabryczne, ciemne.

Dlaczego?

Szukając odpowiedzi na to pytanie, doszedłem do wniosku, że interesujemy się piekłem prawdopodobnie dlatego, iż jakaś część naszej podświadomości – na co dzień uśpiona – nieustannie poszukuje tego, co potworne i przerażające. W pewnym sensie fascynujemy się piekłem nieświadomie. Powodowany powyższymi rozważaniami, postanowiłem napisać książkę, która byłaby swoistym przewodnikiem zapraszającym czytelników na wędrowkę po piekle.

Chciałbym pokrótce przedstawić ogólną strukturę książki.

W pierwszym rozdziale zajmę się przyczynami fascynacji piekłem od strony psychologicznej. Piekło jest tam, gdzie ujawniają się popędy do przemocy i seksu – na co dzień tłumione i spychane głęboko do podświadomości. To właśnie z tej warstwy psychiki płynie nasze zainteresowanie piekłem.

Następny rozdział to początek podróży do piekła. Najpierw przejdziemy przez poszczególne przeprawy wiodące do piekieł, takie jak: Góra Śmierci, rzeka Sanzu i Sai no kawara. Choć nazwy te pojawiają się w tradycji, to mają one głębokie korzenie historyczne, o których niekoniecznie posiada się wiedzę.

W trzecim rozdziale zagłębimy się w samą strukturę piekła, które można porównać do 8-kondygnacyjnej podziemnej budowli. Każdej kondygnacji przypisane są inne rodzaje cierpień. Liczne tortury to konkretne obrazy bólu i grozy, jakie kiedyś wyobrażali sobie nasi przodkowie.

W rozdziale czwartym stajemy twarzą w twarz z Królem Enmą, naczelnikiem piekła. Spotkanie z nim to moment sądu, w którym przedsta-

wiane są konkretne dowody winy, a na ich podstawie wydawany zostaje odpowiedni wyrok. Piekło okazuje się nie tylko miejscem mąk, ale również doskonale zorganizowaną, biurokratyczną strukturą administracyjną, przypominającą dzisiejsze systemy sądownicze, z oficjalnymi dokumentami i ścisłymi procedurami.

W rozdziale piątym zmieniam perspektywę i skupiam się na badaniu, jak dawne pokolenia odczytywały obrazy piekła. Czy postrzegały je inaczej niż my? Czy raczej ich wyobrażenia były zaskakująco podobne do naszych? Przyglądam się interpretacjom piekła w dawnych epokach, śledząc, jak zmieniał się jego rozumienie.

Rozdział szósty to zbiór świadectw ludzi, którzy – jak wierzone – piekła doświadczyli rzeczywiście, a nie tylko poprzez jego artystyczne wyobrażenia. W średniowieczu często opowiadano historie o tych, którzy trafiali do piekła, lecz później wracali do świata żywych. Dziś znamy przypadki „doświadczenia bliskiego śmierci” w sytuacjach wybudzenia się ze śmierci klinicznej, jednak przedstawione tu relacje mają inne źródło. Osoby, które tego doświadczyły, nie przypisywały powrotu do życia czynnikom fizjologicznym, lecz cudownej mocy japońskich bogów *kami*² i buddów³. Innymi słowy, to wspólnota – a nie indywidualne cechy jednostki – umożliwiły zmartwychwstanie. Poznamy zatem świadectwa ludzi oraz poglądy na śmierć i życie z czasów, gdy wierzone, że *kami* i bóstwa buddyjskie są istotami realnymi.

² *Kami* – w religii shintō, która jest rdzenną religią Japonii, są to duchy, bóstwa lub siły nadprzyrodzone obecne w naturze, ludziach, zjawiskach, a także w przedmiotach.

³ Buddowie (*hotoke*) – istoty oświecone w buddyzmie, który dotarł do Japonii z Korei i Chin, i stopniowo asymilował shintō. Największym kultem cieszą się: budda historyczny – Siddhartha Gautama (sansk. Siddhārtha Gautama, ok. 563–483 p.n.e.), zwany też Siakjamunim (sansk. Śakyamuni, Mędrzec z rodu Siakjów), po japońsku nazywany Shaka, oraz mityczny Budda Amitabha (sansk. Amitabha), w Japonii znany jako Amida.

Rozdział siódmy przedstawia poglądy na piekło od czasów nowożytnych po współczesność. W tym okresie w świadomości ludzi coraz większe znaczenie zyskiwał świat realny, a wiarę w istnienie bogów, buddów oraz życie pozagrobowe stopniowo zaczęto lekceważyć. Jednak nawet wtedy popędy „przemocy” i „erotyki”, które leżą u podstaw piekła, wciąż tkwiły w ludzkich duszach – choć ukryte. Nie zmieniło się to nawet teraz.

Po latach badań doszedłem do wniosku, że piekło nie jest jakimś odległym miejscem ani dziwaczną dziką, egzotyczną fantazją. Piekło to miejsce znajome, nostalgiczne, istniejące w umyśle każdego z nas – choć w pewien sposób zapomniane. Ono nas fascynuje. Chęć „zobaczenia strasznych rzeczy” wyrasta z głębokich struktur naszej psychiki i ma korzenie w bardzo długiej historii, która rozciąga się od czasów starożytnych do współczesności.

(Zastrzeżenie) Książka zawiera słowa i wyrażenia, które z punktu widzenia współczesnej etyki i konwencji mogą zostać uznane za dyskryminujące. Wszakże celem niniejszej pracy jest przedstawienie piekła na podstawie buddyjskich sutr oraz materiałów historycznych, więc postanowiłem cytować je tak, jak są zapisane w oryginałach. Rozdziały trzeci i czwarty bazują w dużej mierze na moim wcześniejszym artykule⁴, który został uzupełniony o nowe przemyślenia.

⁴ Kasuya Makoto, *Kokuhō Rokudō-e: Zen bamen kaisetsu* [Wyjaśnienie wszystkich scen ze Skarbu Narodowego: „Obrazy sześciu ścieżek”], Tokio 2007.

Rozdział I

Piekielne pokusy

JIGOKU DAYŪ

W okresie Muromachi⁵ (XV w.) w dzielnicy Takasu portowego miasta Sakai w prowincji Izumi (obecnie miasto Sakai, prefektura Osaka) żyła pewna kurtyzana. Nazywano ją Jigoku Dayū, czyli Dama Piekło. Słynęła z niezwyklej urody. Pewien mnich, usłyszawszy o jej sławie, zapragnął ją zobaczyć i wyruszył, by ją poznać.

Mnichem tym był nie kto inny jak Ikkyū-san – znany z licznych anegdot opisujących jego spryt i mądrość, jakie wykazywał w dzieciństwie. Jego dorosłe imię i nazwisko to Ikkyū Sōjun (1394–1481). W książce *Sakai kagami* [Zwierciadło Sakai] z pierwszego roku ery⁶ Jōkyō (1684) umieszczona jest ich korespondencja w tradycyjnej formie wiersza *waka*⁷:

⁵ Okres Muromachi trwał od 1336 do 1573 r.

⁶ W dawnej Japonii czas dzielono na ery. Rozpoczęcie kolejnej następowało wraz z wstąpieniem na tron nowego cesarza lub na skutek przełomowego wydarzenia czy zmiany polityki państwowej.

⁷ *Waka* (dosł. „pieśń japońska”) to najstarsza forma liryki japońskiej oparta na rytmie sylab 5 i 7. Najbardziej znane formy to tanka (5–7–5–7–7) oraz haiku (5–7–5), które są tworzone do dziś.

Ujrawszy piekło,
pojąłem, że straszniejsze
niżli słyszałem.

(Ikkyū)

Ci zaś, co się zbliżają,
niechybnie tam wpadają.

(Jigoku Dayū)⁸.

Ikkyū w sensie dosłownym odnosi się do zaświatów, ale w przenośni wychwala urodę Jigoku Dayū – piekła w ludzkiej postaci: „Słyszałem o tej kurtyzanie, ale dopiero, gdy ją spotkałem, poznałem, jak przeraźliwie jest piękna”. W odpowiedzi kurtyzana przywołuje buddyjską prawdę, że „piekło jest miejscem, do którego trafiają umarli”, i mimochodem ostrzega: „Każdy mężczyzna, który tu przyjdzie, zostanie przeze mnie pochłonięty”. Legenda głosi, że sam Ikkyū – znany ze swej przenikliwości – był głęboko poruszony błyskotliwą ripostą Jigoku Dayū.

Kim zatem była legendarna kurtyzana?

Na ilustracji autorstwa Utagawy Kunisady II (1823–1880), artysty działającego pod koniec okresu Edo (XIX w.), Jigoku Dayū ukazana jest jako pełna wdzięku kobieta o pociągłej twarzy, z włosami upiętymi w wysoki kok, który zdobią wspaniałe szpile, oraz o prostym, kształtnym nosie. Należy jednak zwrócić szczególną uwagę na jej szatę. Na wysokości bioder znajduje się wizerunek Króla Enmy wraz z sekretarzami, na lewym rękawie widnieje sadzawka krwi oraz granica światów Sai no kawara, a na prawym – baba Datsueba. Inaczej mówiąc, szata przedstawia sceny z piekła rodem.

Malarze ze szkoły Utagawa pozostawili po sobie kilka obrazów z motywem Jigoku Dayū, w tym Kunisada I (1786–1865) czy Utagawa Toyokuni

⁸ Kinugasa Ikkan, *Sakai kagami*, t. 2, Kioto 1684, s. 10.

Bibliografia

- Abe Mika, *Daigoji Enmadō saikō*, „Setsuwa bungaku kenkyū” 2016, nr 51, s. 162–172.
- Abe Mika, *Daigoji Enmado shiryo san dai*, „Kokuritsu rekishi minzoku hakubustukan kenyu hokoku” 2004, nr 109, s. 205–223.
- Akamatsu Keisuke, *Onna no rekishi to minzoku*, Tokio 1993.
- Bryson N., *Nyū āto hisutorī*, *New (or Not So New?) Art History*, “Eyes” 1995, nr 7, 1995, s. 2–7.
- Chino Kaori, *Nihon bijutsu no jendā*, [w:] *Chino Kaori chosaku shū*, Tokio 2010, s. 517–539.
- Edogawa Ranpo, *D-zaka no satsujin jiken*, [w:] *Edogawa Ranpo suiri bunko*, red. Hirai Ryūtarō, Nakajima Kawatarō, t. 1, Tokio 1987, s. 167–207.
- Edogawa Ranpo, *Imomushi*, [w:] *Edogawa Ranpo suiri bunko*, red. Hirai Ryūtarō, Nakajima Kawatarō, t. 6, Tokio 1988, s. 9–36.
- Edogawa Ranpo, *Ningen isu*, [w:] *Edogawa Ranpo suiri bunko*, red. Hirai Ryūtarō, Nakajima Kawatarō, t. 2, Tokio 1987, s. 251–277.
- Enma*, *Jūō zō*, red. i oprac. Nakano Teruo, Tokio 1992.
- Freud S., *Wykłady ze wstępu do psychoanalizy*. Nowy cykl, Warszawa 2009.
- Fujiwara Michitsuna no haha, *Kagerō nikki*, [w:] *Kokubun taikan 9 Nikki zōshi bu*, red. Maruoka Katsura, Matsushita Daizaburō, Tokio 1903, National Diet Library, <https://dl.ndl.go.jp/pid/991361/1/84>.
- Genshin*, [w:] *Nihon shisō taikai*, t. 6, rewizja i przypisy Ishida Mizumaro, Tokio 1970.
- Gomi Fumihiko, *Inseiki shakai no kenkyū*, Tokio 1984.

Hara Chisato, *Chūsei ni okeru Datsueba no juyō to ninshiki ni tsuite*, „Etoki kenkyū” 2011, nr 23, s. 83–102.

Hayami Tasuku, *Heian kizoku shakai to bukkyō*, Tokio 1975.

Ishida Mizumaro, *Jigoku*, Kioto 1985.

Ishida Mizumaro, *Nihonjin to jigoku*, Tokio 1998.

Itō Shirō, *Daigoji Enma zazō to dōgannyū*, [w:] *Heian jidai chōkokushi no kenkyū*, Nagoya 2000.

Iwamoto Yutaka, *Bukkyō setsuwa kenkyū*, t. 4: *Jigoku meguri no bungaku*, Tokio 1979. *Jigoku-e*, red. Shinbo Tōru, Tokio 1976.

Jigoku zōshi, gaki zōshi, yamai zōshi, red. Ienaga Saburō, [w:] *Shinshū nihon emakimono zenshū*, t. 7, Tokio 1976, s. 49, 75.

Jizō reigenki ekotoba shū, red. Manabe Kōsai, Umezu Jirō, Tokio 1957.

Kajitani Ryōji, *Nihon ni okeru Juō zu no seiritsu to tenkai*, „Bukkyō geijutsu” 1974, nr 97, s. 84–95.

„*Kanagaki eiri Ōjōyōshu*” *no seiritsu to tenkai*, red. i oprac. Nishida Naoki, Osaka 2001.

Kanō Einō, *Honchō Gashi*, Edo ok. 1693.

Kasuya Makoto, *Higashi Ajia, Nihon no bukkyō sekai ni okeru jigoku kan*, [w:] *Jigoku-e no shotai*, red. Nishiyama Masaru, Kioto 2018, s. 137–168.

Kasuya Makoto, *Kagami no naka no kagami*, „Bijutsu forumu 21” 2005, nr 12, s. 78–89.

Kasuya Makoto, *Kokuho Rokudō: Zen bamen kaisetsu*, Tokio 2007.

Katō Tetsuhiro, *Bijutsu shigaku no keifu*, Tokio 2018.

Kikki, [w:] *Zōho Shiryō Taisei*, t. 29–30, red. Zōho Shiryō Taisei Kankōkai, Kioto 1965.

Kinugasa Ikkan, *Sakai kagami*, t. 2, Kioto 1684.

Kobayashi Taichiro, *Yamato-e shiron*, [w:] *Kobayashi Taichiro chosakushu*, t. 5, Kioto 1974, s. 275–350.

Kokuho Rokudō-e, red. i oprac. Izumi Takeo, Kasuya Makoto, Yamamoto Satomi, Tokio 2007.

Kominami Ichirō, „*Jūō kyō*” *no keisei to Zui Tō no minshu shinkō*, „Toho gakuho” 2002, nr 74, s. 183–256.

Konjaku monogatari, [w:] *Nihon koten bungaku taikei*, t. 22–26, rewizja i przypisy Yamada Yoshio et al., Tokio 1961.

Kuroda Hideo, *Kumano kanshin jikkai zu no uchū*, [w:] *Taikei bukkyō to nihon shi*, t. 8, *Sei to mibun*, Tokio 1989, s. 207–272.

Kuroda Hideo, *Sugata to shigusa no chūseishi*, Tokio 1986.

Streszczenie

Wędrowki po buddyjskich pieklach prowadzą czytelnika w głąb świata, w którym granica między religijną doktryną a ludzką wyobraźnią niemal zanika. Kasuya Makoto nie tworzy katalogu piekielnych kar, lecz snuje opowieść o tym, jak w japońskiej kulturze kształtowały się obrazy zaświatów – od dawnych sutr, literatury i malarstwa aż po współczesny film.

W centrum tej narracji pojawiają się postacie, które od stuleci strzegą bram piekła: surowy Król Enma i Dziesięciu Królów, rozpatrujący losy zmarłych z chłodną skrupulatnością urzędników zaświatów, oraz podlegająca im barwna galeria piekielnych funkcjonariuszy. Ich sądy i wymierzane odpowiednio do czynów kary nie są jednak jedynie elementem religijnej fantazji – autor pokazuje, że odbijają się w nich ludzkie lęki, poczucie winy i potrzeba moralnego porządku.

Piekło jawi się tu nie jako odległa kraina po drugiej stronie życia, lecz jako zwierciadło ukrytych pragnień i niepokojów, obecnych w człowieku niezależnie od epoki. To właśnie dlatego wizerunki piekieł – okrutne, erotyczne, groteskowe – nie tracą swej siły oddziaływania także dziś.

Słowa kluczowe: piekła buddyjskie, wyobrażenia zaświatów, bodhisattwa Jizō, Król Enma, piekielni funkcjonariusze, ikonografia buddyjska, kultura wizualna, Japonia

Summary

Wanderings Through Hells: Visualizing the Buddhist Underworld invites the reader into a world where religious doctrine blends seamlessly with imagination. Rather than compiling a catalogue of punishments, Kasuya Makoto tells a story of how images of hell were shaped in Japanese culture – from ancient sutras, literature and painted scrolls to modern cinema.

At the heart of this story stand the guardians of the infernal realm: the stern King Enma and the Ten Kings, who judge the fates of the dead with the cold precision of afterlife bureaucrats, along with their colorful gallery of hellish officials. Their judgements are not merely elements of myth. Kasuya reveals them as mirrors of human fear, guilt, and the enduring desire for moral order.

Hells thus emerge not as a distant realm beyond life, but as a reflection of the hidden anxieties and desires that accompany humanity in every age. This is why infernal images – brutal, erotic, sometimes grotesque – continue to fascinate modern audiences.

Keywords: Buddhist hells, afterlife imagery, bodhisattva Jizō, King Enma, hellish officials, Buddhist iconography, visual culture, Japan

Wizualna pielgrzymka przez lęki, popędy i duchową tęsknotę

Kasuya Makoto zaprasza na niespieszną wędrówkę po wyobrażeniach buddyjskich zaświatów, gdzie przemoc spleta się z pożądaniem, a cierpienie z fascynacją.

Autor prowadzi czytelnika przez mityczne krajobrazy oraz piekielne przestrzenie, które odbijają to, co wyparte, lecz nie zatarte w ludzkiej duszy.

**Cień podziemnych światów ciągnie się za nami –
wystarczy spojrzeć za siebie**

WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA
AKADEMICKA

<https://akademicka.pl>

ISBN 978-83-8368-361-4

9 788383 683614